

سرفصل درس

تحقیق در اشعار خاقانی شروانی

در مقطع دکتری

اهداف درس

شناخت خصلت‌ها و خصایص شعر و شخصیت حکیم خاقانی شروانی از رهگذر مطالعه انتقادی- تحلیلی در اشعار او؛ مطالعه و تحقیق در شعر قرن ششم، به خصوص در قصاید خاقانی؛ تلاش برای یافتن موضوعات کار نشده در باب شعر و اندیشه خاقانی. روش تدریس: تلفیقی از سخنرانی، کنفرانس و گفتگو.

سرفصل دروس

جلسات اول تا سوم: کلیات؛ رویکردهای درس؛ منابع

- بحث نظری در [نوع ادبی] قصیده و ارجاعات فرامتنی آن؛ قصیده و دانش‌های دیگر؛ قصیده و من فردی شاعر؛ قصیده و جامعه
 - بحث نظری، حول محور خاقانی و چیستی شعر؛ خاقانی و مخاطب شعر؛ خاقانی و شعر متعهد [متعهد به اخلاق، متعهد به جامعه، متعهد به خود]؛ خاقانی و شاعران دیگر
 - طرح مباحثی پیرامون فرمگرایی خاقانی در شعر؛ تصویرگرایی او؛ نوع توجه او به زبان و بازی با زبان؛ فکر، ذهن و اندیشه خاقانی؛ ویژگی‌های سبکی شعر خاقانی
 - مقام و موقعیت خاقانی در میان دیگران؟ خاقانی و دربار؛ خاقانی و مسیحیت؛ خاقانی و دانش‌های زمانه؛ مقایسه قصاید او با قصاید شاعران پیشین و واپسین او در یک جلسه، به منظور پی بردن به نقاط مثبت و منفی کار خاقانی در قصیده
 - تعیین موضوع مطالعه و تحقیق برای دانشجویان، بسته به علایق و توانمندی‌های ایشان
- از جلسه چهارم به بعد، خوانش قصاید زیر با یکی از رویکردهای مختلف نقد ادبی [ساختارشناختی، جامعه‌شناختی، نشانه‌شناختی، گفتمان‌شناختی، سبک‌شناختی، روان‌شناختی، و ...]

جلسه چهارم: خوانش انتقادی قصیده رخسار صبح پرده به عمدا برافکند

جلسه پنجم: خوانش انتقادی قصیده در کام صبح از ناف شب مشک است عمدا ریخته

جلسه ششم: خوانش انتقادی قصیده صبح خیزان کاستین بر آسمان افشانده اند

- جلسه هفتم: خوانش انتقادی قصیده مگر به ساحت گیتی نماند بوی وفا
- جلسه هشتم: خوانش انتقادی قصیده جوشن صورت برون کن در صف مردان درآ
- جلسه نهم: خوانش انتقادی قصیده دل من پیر تعلیم است و من طفل زباندانش
- جلسه دهم: خوانش انتقادی قصیده شب‌روان چون رخ صبح آینه سیما بیند
- جلسه یازدهم: خوانش انتقادی قصیده صبحگاهی سر خونین جگر بگشایید
- جلسه دوازدهم: خوانش انتقادی قصیده ناورده محنت است در این تنگنای خاک
- جلسه سیزدهم: خوانش انتقادی قصیده هان ای دل عبرت‌بین از دیده عبر کن هان
- جلسه چهاردهم: خوانش انتقادی قصیده مشتی خسیس ریزه که اهل سخن نیند
- جلسه پانزدهم: خوانش انتقادی قصیده به دل در خواص وفا می‌گریزم
- جلسه شانزدهم: خوانش انتقادی قصیده چه سبب سوی خراسان شدنم نگذارند؟
- جلسه هفدهم: خوانش انتقادی قصیده هر صبح پای صبر به دامن درآورم ...

وظایف دانشجویان

- الف. حضور در کلاس، مشارکت در مباحث درسی، ارائه گزارشی تحلیلی انتقادی در باب هر قصیده در کلاس
- ب. خوانش انتقادی این قصاید در منزل: ای پنج نوبه کوفته بر دارملک لا ... / قلم بخت من شکسته سر است ... / شب‌روان در صبح صادق کعبه جان دیده اند ... / می و مشک است که با صبح برآمیخته اند ... / آن مصر مملکت که تو دیدی خراب شد ... / در پرده دل آمد دامن کشان خیالش ... / ناورده محنت است در این تنگنای خاک ... / هر صبح پای صبر به دامن در آورم ... / کوی عشق آمدشد ما برنتابد بیش از این ... / ما فتنه بر توایم و تو فتنه بر آینه ... / به انضمام بیست غزل نخست از دیوان خاقانی.
- پ. ارائه نوشتاری علمی-تحلیلی مبتنی بر سخنی یا ایده‌ای تازه در باب شعر یا شخصیت خاقانی، در انتهای نیمسال
- ت. توفیق در آزمون درس

منابع اصلی

دیوان اشعار خاقانی شروانی، به تصحیح ضیاءالدین سجادی، انتشارات زوآر

خاقانی، شاعری دیر آشنا: علی دشتی، تهران: امیرکبیر، ۱۳۵۵.

نقد صبرفیان: محمدرضا ترکی، انتشارات سخن و ...

از زبان‌شناسی به ادبیات. ج اول: نظم. تهران: نشر مرکز

از زبان‌شناسی به ادبیات. ج دوم: شعر. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی

منابع بیشتر

آفتاب نهان خاقانی (شرح و ترجمه‌ی اشعار عربی) خاقانی: علیرضا رضائی حمزه‌کندی / وحید رضائی‌حمزه‌کندی، ارومیه: بوتانشر، ۱۳۸۹

بیت‌یاب دیوان خاقانی شروانی: احمد امیری خراسانی، کرمان: دانشگاه شهید باهنر کرمان، ۱۳۸۷.

پنجنوش سلامت: عباس ماهیار، دفتر چهارم شرح مشکلات خاقانی، چاپ اول، کرج: جام گل، ۱۳۸۴.

تجلی شاعرانه اساطیر و روایات تاریخی و مذهبی در اشعار خاقانی: علی اردلان جوان، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۶۷. / به‌نشر، ۱۳۸۷.

تحفه‌العراقین (ختم‌الغرایب): سروده خاقانی شروانی، تصحیح علی صفری آق‌قلعه، میراث مکتوب

تحلیل آماری تشبیه در غزلیات خاقانی: ولی‌الله جانشکر، تهران: پیام معرفت، ۱۳۸۱.

تصویرهای زیبا در اشعار خاقانی: علی اردلان جوان، تهران: پاژنگ، ۱۳۷۴.

ثری تا ثریا: عباس ماهیار، دفتر یکم شرح مشکلات خاقانی، کرج: جام گل، ۱۳۸۲.

خاقانی در ایوان مدائن و گزینش ایرانی از دیوان خاقانی: علیقلی محمودی بختیاری، تهران: کتاب‌سرا، ۱۳۷۵.

خاقانی شروانی: کیومرث پارسای، تهران: اکباتان، ۱۳۸۰.

خاقانی شروانی: میرجلال‌الدین کزازی، تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۸۶.

خاقانی شروانی، غفار کندلی هریسچی، مرکز نشر دانشگاهی

خاقانی: زینب حسن زاده، تهران: پویندگان دانشگاه، ۱۳۸۸.

خاقانی: زینب یزدانی، تهران: تیرگان، ۱۳۸۱.

دیدار با کعبه جان: درباره زندگی و آثار و اندیشه خاقانی: عبدالحسین زرین کوب، تهران: سخن، ۱۳۷۸.

دیوان خاقانی شروانی مطابق نسخه خطی ۷۶۳ هجری از مجموعه: به کوشش جهانگیر منصور، تهران: انتشارات نگاه، ۱۳۷۵.

دیوان خاقانی، تصحیح علی عبدالرسولی، به کوشش حسین نخعی، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۳۶

راز ایهام در کلام خاقانی، حافظ، نظامی، سهراب سپهری: محمدعلی بیجاری، مشهد: سخن گستر، ۱۳۸۵.

شاعر صبح: مروری بر زندگی، آراء و آثار خاقانی، تالیف منوچهر دانش پژوه، تهران: همشهری، ۱۳۸۸.

شاعری در اوج احساسات شاعرانه: نگاهی به زندگی و شعر افضل الدین بدیل خاقانی شروانی، محمدرضا تبریزی شیرازی، تهران: شاعره، ۱۳۸۳.

شکوه‌های خاقانی شروانی: حسین دوستی، تبریز: حسین دوستی، ۱۳۷۹.

علم بیان بر بنیاد دیوان خاقانی: احد پیشگر، اردبیل: نیک آموز، ۱۳۸۴.

فرهنگ لغات و تعبیّرات با شرح اعلام و مشکلات دیوان خاقانی شروانی، ضیاءالدین سجادی، تهران: زوآر، ۱۳۷۴.

قصیده فنی و تصویر آفرینی خاقانی شروانی: منیره احمد سلطانی، تهران: کیهان، ۱۳۷۰.

کتابشناسی خاقانی: ناصر نیکوبخت و

مجموعه مقالات خاقانی‌شناسی: تدوین محبوب طالعی، فاطمه مدرسی، ارومیه: جهاد دانشگاهی، واحد ارومیه، ۱۳۸۷-۱۳۸۴. جلد دوم این کتاب توسط دانشگاه ارومیه منتشر شده است.

مضمون‌یاب دیوان خاقانی شروانی: احمد امیری خراسانی، کرمان: دانشگاه شهید باهنر کرمان، ۱۳۸۷.

نگاهی به دنیای خاقانی: معصومه معدن‌کن، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۸ - ۱۳۷۵.

گزیده‌ها و شروح قصاید

- آتش اندر جنگ (گزیده‌ای از دیوان خاقانی شروانی): مهدی ماحوزی، تهران: سخن، ۱۳۷۷. / چاپ دوم، زوآر، ۱۳۸۳.
- آئینه عبرت (شرح قصیده‌ی ایوان مدائن خاقانی): محمدجواد شریعت، چاپ اول، اصفهان: دانشگاه اصفهان، ۱۳۴۸
- ارمغان صبح، نصرالله امامی، چاپ سوم، تهران: جامی، ۱۳۸۶.
- بزم دیرینه عروس: شرح پانزده قصیده از دیوان خاقانی: معصومه معدن‌کن، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۸.
- بساط قلندر: برگزیده و شرح غزل‌های خاقانی: معصومه معدن‌کن، تبریز: آیدین، ۱۳۸۴.
- جام عروس خاوری: شرح شش قصیده از دیوان خاقانی: معصومه معدن‌کن، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۷.
- حواشی دکتر محمد معین بر اشعار خاقانی شروانی با مقاله‌ای از آن استاد: جمع و تدوین و تکمیل یادداشتها و افزودن حواشی و دو مقاله به‌کوشش ضیال‌الدین سجادی، تهران: پازنگ، ۱۳۶۹.
- خارخاربنده و زندان: شرح قصیده معروف به ترسائیه: عباس ماهیار، تهران: نشر قطره، ۱۳۷۶. چاپ دوم، کرج: جام گل.
- خاقانی؛ نظم ۳: بخش یک: چاپ هشتم، تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۶.
- خاقانی مشاطه سخن: گزیده و شرح اشعار خاقانی: احمدعلی جعفری، تهران: موسسه انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف، ۱۳۷۸.
- گزارش دشواریهای دیوان خاقانی: میرجلال‌الدین کزازی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۸.
- رخسار صبح (گزارش چاه‌ای از افضل‌الدین بدیل خاقانی شروانی بر بنیاد واژه‌شناسی، زیباشناسی، ژرفاشناسی با دیباچه‌ای پردامنه در زندگانی و شیوه شاعری او): میرجلال‌الدین کزازی، تهران: نشر مرکز، کتاب ماد، ۱۳۷۶.
- ساغری در میان سنگستان: مجموعه مقالات درباره زندگی، اندیشه و شعر خاقانی: به‌اهتمام جمشید علیزاده، تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۲.
- سحر بیان خاقانی: عباس ماهیار، کرج: جام گل، ۱۳۸۵. چاپ سوم: ۱۳۸۸.
- سراچه‌ی آوا و رنگ، خاقانی‌شناسی: میرجلال‌الدین کزازی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۸.

سوزن عیسی، گزارش چامه ترسایی خاقانی شروانی: میرجلال‌الدین کزازی، تبریز: آیدین، ۱۳۸۷. / تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۷۶

شرح پانزده قصیده از خاقانی شروانی: مجید سرمدی، تهران: سرواد، ۱۳۸۰.

شرح دیوان خاقانی: محمدرضا برزگرخالقی، تهران: زوآر، ۱۳۸۷.

شرح قصائد افضل‌الدین بدیل بن علی نجارخاقانی شروانی: مجیدسرمدی، تهران: کلک سیمین، ۱۳۸۷.

شرح قصیده‌ای از خاقانی شروانی: اوج اناالله: به‌کوشش عطامحمد رادمنش، اصفهان: کتاب آینه / نقش مانا، ۱۳۷۹.

شرح کلیدی پانزده قصیده از دیوان خاقانی: پژوهش مجید سرمدی، تهران: کتاب صدرا، ۱۳۸۳.

شرح پانزده‌نامه از منشیات خاقانی شروانی: ایوب نقشبندی، سنندج: انتشارات علمی کالج، ۱۳۸۸.

شعر خاقانی (گزیده‌ی اشعار با تصحیح و توضیح): جعفر مؤید شیرازی، چاپ اول، شیراز: دانشگاه شیراز، ۱۳۷۴.

شهربندان بلا (شرح ده قصیده از مراثی خاقانی): ابراهیم پوردرگاهی، تبریز: آیدین، ۱۳۷۷.

گزارش دشواریهای دیوان خاقانی: میرجلال‌الدین کزازی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۵.

گزیده اشعار خاقانی: انتخاب و شرح عباس ماهیار، تهران: نشر قطره، ۱۳۷۳.

گزیده اشعار خاقانی شروانی: رضا اشرف‌زاده، تهران: اساطیر، ۱۳۸۵.

گزیده قصاید خاقانی: مجید سرمدی، تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۷.

گزیده قصاید خاقانی: منصور ثروت، تهران: دانشگاه پیام‌نور، ۱۳۸۲.

گنجینه‌ی اسرار: عباس ماهیار، دفتر پنجم شرح مشکلات خاقانی، چاپ اول: جام گل، ۱۳۸۵.

مالک ملک سخن: شرح قصاید خاقانی: عباس ماهیار، تهران: سخن، ۱۳۸۸.

نسیم صبح: شرح مشکلات خاقانی، چاپ اول، کرج: جام گل، ۱۳۸۰.

مرثیه‌خوان مداین (گزیده و شرح قصایدی از خاقانی): محمدرضا برزگر خالقی، محمدحسین محمدی، تهران: زوآر، ۱۳۷۹.

نقد و شرح قصاید خاقانی براساس تقریرات استاد بدیع الزمان فروزانفر: محمد استعلامی، تهران: زوار، ۱۳۸۷.

نگارستان راهب: گزارش ده قصیده از دیوان خاقانی شروانی / تالیف احمد غنی پور ملکشاه، بابل: راز دانش، ۱۳۸۹.

هدیه جان: گزیده اشعار خاقانی شروانی/گزارش عطاءمحمد رادمنش، نجف آباد: دانشگاه آزاد اسلامی (نجف آباد)، ۱۳۸۸.

هفت گنبد: شرح و تفسیر هفت قصیده از دیوان خاقانی شروانی: رسول چهرقانی منتظر، تهران: نغمه زندگی، ۱۳۸۲